

Maar hadden de socialisten gelijk?⁴³ Al vanaf de Eerste Internationale hadden zij de achturedag geëist en vanaf 1889 stond de 1 mei-viering overal in het teken van datzelfde doel, ook in Nederland. Het was de socialist Schaper, Aalberse's belangrijkste tegenspeler, die de katholieken regelmatig aan de eis tot arbeidstijdbeperking uit paragraaf 33 van *Rerum Novarum* herinnerde en in 1906 met een desbetreffende motie richting en toon van het parlementaire debat bepaalde. Nog in 1908 hield Aalberse de invoering van de achturedag voor een utopie. Zeker formuleerden ook de katholieken kort nadien eisen die in diezelfde richting gingen, maar alles bijeen is vast te stellen dat het socialistische standpunt veel vroeger werd geformuleerd en consequenter en radicaler werd volgehouden. Met andere woorden: op dit en andere punten van sociale wetgeving stonden de kabinetten langdurig onder druk van de socialistische oppositie.

Daar komt nog bij, dat de tijd rond het einde van de oorlog ook in Nederland een zekere instabiliteit te zien gaf. Het waren de jaren van de 'bibber-bourgeoisie', en in november 1918 kwam het zelfs tot een - volledig mislukte - revolutionaire actie van de leider van de socialisten, Troelstra, die het land in korte tijd in rep en roer bracht. Zo bezien was Aalberse's wetgeving ook een reactie op de 'polsslag van de tijd', zoals het is genoemd.⁴⁴

Van de andere kant waren het de katholieken die binnen de confessionele coalitie met de protestantse partijen het duidelijkst uit waren op de uitbouw van de sociale wetgeving. In de decennia rond 1900 stond de orthodox-protestantse partij onder invloed van Abraham Kuypers opvattingen. Daarin werd een scherp onderscheid gemaakt tussen de verschillende levenskringen, zoals kerk, staat en economische sfeer, die ieder 'in eigen kring soeverein' waren en geen bemoeienis en inmenging van buiten duldden. Tegen deze achtergrond van strikte scheiding van staat en economie kon de protestantse partij in de crisistijd van de jaren dertig haar stempel drukken op een liberale politiek van zo min mogelijk staats-interventie. De katholieken die in het hele interbellum samen met de protestanten hebben geregeerd, zijn er in die periode niet in geslaagd een aanvaardbaar alternatief te ontwikkelen.

Spreekt men van de invloed van *Rerum Novarum*, van de sociale encyclieken of van de sociale leer überhaupt, dan dient tenslotte te worden vastgesteld dat die invloed niet verder reikte dan tot de jaren van de tweede wereldoorlog. Zijn die dan te beschouwen als een breekpunt in de ontwikkeling? Het antwoord

43. Voor het vervolg: L. Karsten, *De achturedag. Arbeidstijdkortering in historisch perspectief 1817-1919*, Groningen 1989, vooral III, 179 e.v.

44. Oud, A.w., de titel van hoofdstuk IV, 106.